

Еліміздің Тәуелсіздік алған күнінен бастап жаңаша тарихтың тұстаушысы болған Манап Қозыбаев елін сүйген адал азамат, ұлттық зиялы қауымның озық ойлы өкілі, терең білімді ғалым, батыл пікір білдірген оқымысты еді. Ол отандық тарих ғылымының жаңа бағытын, әдістемелік нұсқасын белгілеп берді. Тоталитарлық, коммунистік тәртіптің ұранымен қалыптасып қалған сүреңсіз, кедей тарихы бар қазақ ұлтының көп ғасырлардағы тіршілігі мен мемлекеттік құрылысын жаңаша танытуға бас болған еді.

ӨСИЕТІҢІЗГЕ

Бұл тұрғыда ғалым алғаш рет Алматыдағы ғылыми-теориялық конференцияда «Егеменді мемлекет ретінде Қазақ КСР-ның территориялық тұтастығы тұғырнамасының теориялық-методологиялық аспектілері» деген тақырыпта баяндама жасады. Қазақстан тарихшыларының алдағы ізденістеріне ғылыми бағдар берген осы баяндамасында ол тарихшылардың жаңа буынының бетін ұлт мүддесіне бұрды. Қызбалыққа салынбай, салқынқанды, сабырмен жасалған осы баяндаманың ғылыми тереңдігі, қазақ халқының арғы-бергі тарихын кең әрі жан-жақты баяндағаны, егемендік тұрғысынан терең талдағаны әлі есімізде.

Манап Қабашұлы Қазақстан тарихын мектептен бастап оқытудың сапасын көтеру, тарихи оқиғалар мен құбылыстарды зерттеп, талдау үстінде ұлттық сананы сергітіп, отансүйгіштікке тәрбиелеу қажет-

АДАЛМЫЗ

тігін үнемі көрсетіп отыратын. Мысалы, біздің университетте өткен бір үлкен конференцияға қатысып, баяндама жасады. Сонда жастарға қарап тұрып былай деген еді:

«Біздің қазақ халқының тарихы — XX ғасырда, тіпті одан әрі «Ақтабан шұбырынды — Алқакөл сұламадан» бері көздің жасымен, жүректің қанымен жазылған тарих. Бір ғасырдың өзінде біздің халық бірнеше нәубетті бастан кешті. Әсіресе қазақ халқы 1916 жылы бір қансырады. Тек қана Жетісу өңірінде 4 мыңға жуық адам Қытай шекарасынан өтіп, атамекенінен алыста анырап күн кешті. Ал 1921-1922 жылдары 2 млн. 300 мың адам аштыққа ұшырады».

Сонау бір алмағайып нәу-

бетті жылдарда жазықсыз жапа шегіп, қаза болған азаматтардың есімін ұрпақтарына қайтарудың бір жолы ретінде әр облыс пен аймақта «Азалы кітаптар» құрастыру жөніндегі ұсынысы бүкіл елімізде кең қолдау тауып, көп жұмыстар атқарылды. «Біздің бостандығымыз үшін, біздің азаттығымыз үшін күрескен әрбір азамат бүгінгі және келер ұрпақтың мәңгі жадында болу керек. «Өлі разы болмай, тірі байымайды» деген. Сондықтан елдігіміз, егемендігіміз үшін күрескен ерлерге әрқашан дұғамызды оқып, құрмет көрсетуге борыштымыз», — деп отырушы еді Манап Қабашұлы. Бүгінгі ұрпақ ғалымның дуалы аузынан шыққан осы аманатты орындап келе жатыр. Оған біз

күн сайын куәміз.

Манап Қабашұлының ғалым ретіндегі өзгелерден ерекше, өзіміз көрген, куә болған қасиеті — әрбір ортаға сүйкімді, ақынжанды, алғыр адам болғанын атап өту парыз. Ғылым әлемі дәлдікке, тек қана нақты деректерге сүйенген салқынқанды прозаға тән екенін әркім біледі. Ал ел тағдыры, жер қайғысы, Тәуелсіздік, жарқын болашағымыз туралы сөз болғанда жарқырап, жалындап кетуші еді. Оның тақталап түсіп отыратын тақпақтай көсемсөзі, ақсақал абыздай ұлағатты өнеге-өсиеті әлі құлағымызда. Сол бір кездерде Манап ағамыз ту байлап, жауға шапқан қазақ батырларындай асқақ көрінуші еді. Бәріміз ұқсағымыз келетін. Қазір қарап отырсақ, оның өмірінің соңғы он жылында ғана жарық көрген оннан аса монография мен жинақтың, екі жүздей мақаланың өне бойындағы жаңалықтар қаншама? Соның бәрі, айталық, Жалантөс батырдан Абылай ханға дейін, Шоқаннан Ахмет пен Мағжанға дейін, тіпті бүгінгі замандастарына арнаған мақалалары таңғы шықтай мөлдір сезімге толы. Тарих қойнауынан тауып алған сирек маржандай қымбат, бүгінгі ұрпаққа бабалар заманынан жеткен қасиетті қобыз үніндей естіледі. Оның Отан туралы толғау деп атауға тұрарлық ғылыми мақалаларының тақырыптары мынадай болып келетін: «Ата тарихы туралы сыр», «Халқым, қайда барасың?», «Қандай елміз, қандай болуға тиіспіз?», «Батыр — ел қорғаны», «Сөз түйіні — ел тағдыры», «Ұлттың ұяты мен мияты», тағы сол сияқты. Бұл тұрғыда ғалым Әлихан Бөкейхановтың, Ахмет Байтұрсыновтың, Міржақып Дулатовтың, Мұхаметжан Тынышбаевтың, беріде Мұхтар Әуезов пен Әл-

кей Марғұлан мектебінің талантты шәкірті, лайықты ізбасары ретінде көрінді. Алғыр ойлы азамат, алмас тілді шешен, қандай тақырыпта сөз бастаса да елім, жерім деп соққан жүрегінің лүпілімен үндес сөйлейтін.

Манап Қозыбаевтың туған күніне орай, ол туралы айтар сөз көп. Оның бай мұрасы, артында қалған саналы ұрпақтың зерделеп оқуына, зерттеуіне, танданып мақтан тұтуына әбден лайық. Ғалым есімін иеленген университетімізде жыл сайын алғашқы сабақтар Манап Қозыбаевтың ғылыми мұрасына арналады. Болашақ тарихшылар «Манаштану» деген арнайы курс тындап, академиктің өмір жолына, зерттеушілік-ұстаздық қызметіне, ғылыми-әдістемесіне, публицистикасына ден қояды. Сөз жоқ, ұлан-байтақ еліміздің көптеген мектептері мен жоғары, орта оқу орындарында Манап Қозыбаев есіміне қатысты, оның еңбектері туралы күн сайын айтылып жатады. Өйткені ғалымның сөзі дананың хатындай, әркімге қажет, жанына жақын әрі түсінікті. Ғалымның өзі өмірінің соңында айтып кеткен мына бір сөздерін тағы бір еске алсақ, артық болмас еді:

«...Өмірге, ғылымға, ортаға масыл болғаным жоқ. Есімім, еңбегім шартарапқа танылды. Ортама сыйлымын, халқыма қалаулымын, еңбекте дүбірлі, түбірлі қауымның ортасындамын. Шүкір, тоба, қанағат етемін. Елмен бірге аман болайық, қолдан келсе, нар болайық».

Зарқын ТАЙШЫБАЙ,
*М.Қозыбаев атындағы СҚУ-дың
еңбек сіңірген профессоры,
Қазақстан Жоғары мектебі
ұлттық ғылым академиясының
академигі.*